

ԿԱՆԳՆԵԼ ԵՎ ՆՍՏԵԼ ԲԱՅԵՐԻ ԼՐԱՑՈՒՄԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԴԱՐՉՎԱԾՔՆԵՐՈՒՄ

ԳԱՅԱՆԵ ՉՈՓՈՒՐՑԱՆ

Լեզուներում խոսքի մասերն առանձնանում են լրացումառության տարբեր աստիճաններով, որոնք հատկապես ի հայտ են գալիս փոխաբերություններում: Բառերի փոխաբերական ընկալումները խմբավորվում են դարձվածքներում որպես՝

- ա) դարձվածային սերտաճումներ (իդիոմներ)¹,
- բ) միասնություններ (իդիոմատիկ արտահայտություններ)²,
- գ) կապակցություններ³:

Ժամանակակից հայերենի դարձվածքների խոսքիմասային պատկանելության, կառուցվածքային դասակարգման վերաբերյալ նշանակալի է Ա. Մուրվալյանի քննությունը, ըստ որի՝ դարձվածքները դասակարգվել են ձևաբանական հինգ արտահայտություններով՝ «ածական + գոյական», «գոյական + ածական», «դերբայ + գոյական», «գոյական + գոյական», «գոյական + բայ»⁴:

Խ. Բաղիկյանը դարձվածքների ձևաբանական հատկանիշները քննել է նաև շարահյուսական տեսանկյունից՝ տարբերակելով նաև եղանակավորող դարձվածային միավորներ⁵:

Ուսումնասիրելով դարձվածքների բաղադրիչների կապակցելիական հնարավորությունները՝ պարզ է դառնում, որ դրանց բաղադրիչների միջև ի հայտ են գալիս լրացումառության այնպիսի իրողություններ, որոնք մի դեպքում ընդհանրական են, մյուս դեպքում՝ բարբառային, ուստի դրանց քննությունը կարևոր է միջլեզվական հարաբերությունները քննելու առումով: Լրա-

¹ «Սերտաճում» անվանամբ բնութագրվում են այն կայուն կապակցությունները, որոնց «բաղադրիչները իմաստային ամենասերտ կապերով են կապված իրար հետ, և կապակցության ընդհանուր իմաստը չի բխում նրա բաղադրիչների իմաստների գումարից» (Խ. Բաղիկյան, Ժամանակակից հայերենի դարձվածային միավորները, Եր., 1986, էջ 19-20):

² Դարձվածային միասնություններում ամբողջ կայուն կապակցության իմաստը որոշ չափով պատճառաբանված է. այսինքն՝ դարձվածային միասնության իմաստը համարյա թե բխում է առանձին բաղադրիչների իմաստների գումարից: Նորից ամբողջ միասնությունը վերաիմաստավորվում է, բայց ոչ սերտաճումների նման (տե՛ս նույն տեղը):

³ Դարձվածային կապակցությունները այնպիսի կառույցներ են, որոնց բաղադրիչները հիմնականում պահպանում են իրենց իմաստային ինքնուրույնությունը, բայց իրենց կապերով նորից մտնում են կախյալ (տե՛ս նույն տեղը): Այս տիպի կապակցությունները Ն. Շանսկին անջատեց և դարձրեց 4 խումբ՝ անվանելով դրանք դարձվածային արտահայտություններ, որոնք բաժանում է 21 խմբի՝ հաղորդակցական և ոչ հաղորդակցական (տե՛ս **Шанский И. М.** Фразеология современного русского языка. Изд. 2-е, М., 1969. Изд. 3-е, М., 1985, с. 87-88):

⁴ Տե՛ս **Ա. Մուրվալյան**, Հայոց լեզվի դարձվածաբանություն և բայակազմություն, Եր., 1959, էջ 44-45:

⁵ Տե՛ս **Խ. Բաղիկյան**, նշվ. աշխ.:

ցումառության տեսանկյունից հատկապես հետաքրքիր են բայական դարձվածային միավորները, որոնցից սույն աշխատանքում առանձնացրել ենք **կանգնել** և **նստել** չեզոք սեռի հականիշ բայերով արտահայտությունները:

Բանալի բառեր – *լրացումառություն, դարձվածք, պարագաառություն, դարձվածային սերտաճում, միասնություն, կապակցություն, զուգաբայ*

Կանգնել և **նստել** բայերը, ըստ Գ. Ջահուկյանի ներկայացրած կապակցելիական հնարավորությունների, բնութագրվում են պարագաառությամբ⁶, որոնք, ըստ ձևաբանական արտահայտության, հանդես են գալիս ինչպես թեքվող բառերով ու բառաձևերով, այնպես էլ չթեքվող բառերով, ինչը վկայում է կապակցման տարբեր եղանակների (կառավարում, առդրություն) առկայության մասին:

Տեղի պարագա

Կանգնել և **նստել** բայերի կապակցելիական հնարավորությունների քննությունից պարզ է դառնում, որ դրանք առավել շատ պահանջում են տեղի պարագա լրացում: «Տեղի պարագա+**նստել**/**կանգնել** բայ» կադապարով հարաբերությունները՝

ա) մի դեպքում դարձվածային սերտաճումներ են, որոնց «կապակցության ընդհանուր իմաստը չի համապատասխանում բաղադրիչների իմաստին և չի բխում նրանց իմաստների գումարից»⁷, ուստի **նստել** և **կանգնել** բայերի տեղի պարագա լրացումները բառային կազմով անբաժանելի են, իսկ իմաստային հատկանիշով՝ բացարձակորեն ձուլված:

բ) Մյուս դեպքում՝ դարձվածային միասնություններ, որոնց «բաղադրիչները իմաստաբանորեն անբաժան են, սակայն դրանցում դարձվածային ընդհանուր իմաստը որոշ չափով պատճառաբանված է դարձվածային միավոր կազմող բաղադրիչների փոխաբերական իմաստով»⁸:

Վերոնշյալ հարաբերություններով տեղի պարագաները կարող են արտահայտվել.

1. տրական հոլովով, որոնք պահանջել են անձնանիշ ենթակա և կիրառվել հիմնականում երկբաղադրիչ կառույցներում: Դրանցից են՝

ա) **գլխին նստել** դարձվածքը, որն առաջին իմաստով նշանակում է «մեկի վրա բռնանալ, իշխել, իրեն ենթարկել, ցանկացածի պես հետը վարվել», իսկ երկրորդ իմաստով՝ «երես առնել, լպիրշանալ, չենթարկվել» (Եկավ չորս տարի թագավոր նստեց մեր գլխին (ԴԴ): Եկել են **գլխներին նստել**՝ մեր ջուրը մեզ խնայում են,- բարկացավ Մարկոսը (ԴԴ): Ախար, քրդերը ամենն այսպես են, հենց որ նրանցից վախենում

⁶ Տե՛ս Գ. Ջահուկյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի տեսության հիմունքները, Եր., 1974, էջ 461-466:

⁷ Խ. Բաղիկյան, նշվ. աշխ., էջ 57-59:

⁸ Նույն տեղում:

ես, *գլխիդ նստում են* (Բ))⁹: Նշյալ կառույցի առաջին իմաստին հոմանիշ է նաև **ուսերին նստել** դարձվածքը (Այդ կինը *նստել է* ամուսնու *ուսերին*, իր ասածը անել է տալիս),

բ) **Բախտին նստել** դարձվածքը, որը նշանակում է «մեկի բախտին (ամուսնությանը) արգելք հանդիսանալ» (Բավական չէ, որ մեծ աղջիկն ընկավ իրենց վիզը, և այլևս նրա երեսը չի նայելու, այլևս իր վատ վարմունքով փոքր քույրերի «*բախտին նստեց*»),

գ) **Բկին նստել** կամ **չոքել** դարձվածքը, որը նշանակում է «աներեսաբար, հարկադրանքով, համառորեն, մեկին ստիպել մի բան անելու, բկիցը բռնել» (*Բկին նստեց*, թե մի քանի մանեթ տուր (ՀԲԲ)): Վերջինիս զուգահեռ կիրառվում է նաև **կոկորդին նստել** կամ **չոքել** դարձվածքը՝ իմաստային նույն կիրառությամբ,

դ) **Գլխին կանգնել** դարձվածքում **կանգնել** բայը ևս գլուխ գոյականով արտահայտված պարագա է պահանջել, որը իմաստային բոլոր կիրառություններում ենթադրում է անձանիշ ենթակա: Քառիմաստ այս դարձվածքը առաջին իմաստով նշանակում է «անսպասելի հայտնվել, գալ մտքը կանգնել» (Բսկ եթե իմանային ու գային *գլխներին կանգնեին* (ԴԴ)): Երկրորդ իմաստով նշանակում է «մեկին պաշտպան՝ թև թիկունք լինել» (Հերը *գլխին կանգնած* ունենա): Երրորդ իմաստով նշանակում է «պատրաստ լինել բան անելու՝ կատարելու համար» (Օսեփը աչքերը ճպճպացնելով *գլխին կանգնած է*, զինը նաղդ է տալիս (ԱԲ)): Չորրորդ իմաստով նշանակում է «մի բան գլխավորել, գլխավորը լինել» (Չորքի *գլխին կանգնած էր* Բելի գորապետը):

Կանգնել բայը դարձվածք կազմելու ավելի լայն հնարավորություններ ունի բարբառներում, որոնց տեղի պարագա լրացումները, ինչպես **նստել** բայի դեպքում, արտահայտված են թանձրացական գոյականներով:

Բարբառներում տարածված է **պպին կանգնել** դարձվածքը, որը նշանակում է «համառել, կամակորել» (Սա *պպին է կանգնում*, թե չէ որ չէ, հենց էս կես գիշերին պետք է գնամ (ՀԹ)): **Ուխտին կանգնել** դարձվածքը, որը նշանակում է «օգնել, օգնություն ցույց տալ»:

Մեկ այլ դարձվածք՝ **մեջքին կանգնել**, որ նշանակում է «պաշտպան, սատար լինել» (Սարի պես *մեջքիդ կանգնած* յար ունես (ՀԹ)), հանդիպում է նաև **մեջք կանգնել** ձևով (Տեսեք, հա՛, *մեջք կանգնեք* մարդուն, մենակ չթողնեք (մամուլ)), որոնց հոլովական հակադրությունը արտահայտվել է առանց նոր իմաստի հավելման: **Մեջքին կանգնել** դարձվածքին հոմանիշ է նաև **թիկունքին կանգնել** դարձվածքը (Ամեն մի բանակն ընտրեց փահլևան, *Կանգնած թիկունքին* տրդերանց մեկի (ՀԹ)):

Նստել բայը տեղի պարագա լրացումով է արտահայտվում նաև **գո-**

⁹ Սույն աշխատանքի բոլոր օրինակները հղված են Ս. Գալստյանի «Հայոց լեզվի դարձվածաբանական բառարան»-ից. <http://www.nayiri.com/imaginedictionaryBrowser.jsp?dictionaryId=55>

զին (կամ գոգումը) նստել, մորուքը (միրուքը) փետել բազմաբաղադրիչ դարձվածքում, որը **գոգին նստել** և **մորուքը փետել** առանձին դարձվածքներից բաղադրված կազմություն է:

2. Հայցական հոլովով, ինչպես՝ **զլուխը նստել** դարձվածքը, որին ձևով հակադիր, սակայն իմաստով համագոր է ներգոյական հոլովով ձևավորված **զլխում նստել** կառույցը՝ «մի բան լավ հասկանալ՝ ըմբռնել» նշանակությամբ, որոնք, ըստ էության, համանիշ դարձվածքներ են՝ ձևավորված բառային նույն կազմով, ձևաբանական տարբեր արտահայտություններով: Նշյալ դարձվածքները կիրառություններում ենթադրում են վերացական գոյականով արտահայտված ենթակա, ինչպես՝ Այդ միտքը նրա *զլխում* բնավ չէր *նստում*, ինչքան էլ նա շուռ ու մուռ էր տալիս, բայց ոչ մի կերպ չկարողացավ իրեն բացատրել (ԴԴ, թարգմանություն):

Պարագան հայցական հոլովով է արտահայտվել նաև **դուրս կանգնել** դարձվածքում, որը բնորոշ է ժողովրդախոսակցական ոճին՝ որպես անձնանիշ ենթակաառու բայական հատկանիշ, նշանակում է «նշանավոր դառնալ», օրինակ՝ *Դուրս կանգնած* մարդ է (ՀԳԲ):

Տեղի պարագա լրացումով վերոնշյալ երկբաղադրիչ կառույցներին հակադրվում են եռաբաղադրիչ դարձվածքները, որոնք արտահայտված են.

ա) «հատկացուցիչ+տեղի պարագա+**նստել** բայ» մասնակադապարով, ինչպես՝ **մեղադրյալի աթոռին նստել** դարձվածքում:

բ) «ենթակա+տեղի պարագա+**նստել** բայ» մասնակադապարով, ինչպես՝ **գործը գլխին նստել** դարձվածքում,

գ) ներգոյական հոլովով, ինչպես՝ **ուղեղում նստել** դարձվածքը

«Լավ հասկանալ, ըմբռնել» նշանակությամբ (Որքան էլ մարդիկ փորձեցին չհավատալ, այնուամենայնիվ Վարդագարի ասածը հետզհետե *նստում էր* նրանց *ուղեղում*, հավանական թվում շատերին (ԲՄ)): **Գոգումը նստել** դարձվածքը, որը նշանակում է «մեկին սիրելի դառնալ, մեկի կողմից սիրվել» (Հերդ տերտերի գոգումը նստել է): Վերջինս բարբառային արտահայտություն է,

դ) տեղի պարագա լրացումն արտահայտվում է նաև կապական կառույցով, ինչպես՝ **ճանապարհի վրա կանգնել** դարձվածքում, որին բովանդակությամբ հոմանիշ են **ճանապարհը փակել, ճանապարհի կանգնել** դարձվածքները:

Վերոբերյալ օրինակներից հասկացվում է, որ դարձվածքներում տարբեր հոլովներով տեղի պարագա լրացում առնելու ավելի լայն հնարավորություններով օժտված է **նստել** բայը, ընդ որում՝ տեղի պարագա լրացումները հիմնականում արտահայտվել են մարդու մարմնի մաս անվանող բառերով: Նույն բառային կազմով, սակայն այլ հոլովաձևով արտահայտված դարձվածային միավորների հոմանշությունը նրանց քերականական հակադրությունից չի բխում:

Ձևի պարագա

Դարձվածքներ «(տեղի պարագա) // (խնդիր)+ձևի պարագա+**նստել/կանգնել** բայ» մասնակաղապարով արտահայտություններում դարձվածային բաղադրիչները՝

ա) ավելի պակաս միաձույլ են, և դրանց կապը պատճառաբանված է բաղադրիչների փոխաբերական իմաստով,

բ) ավելի թույլ իմաստային կապակցություններ են, և դրանց ընդհանուր իմաստը բխում է կապակցություն կազմող բաղադրիչների բառային իմաստների գումարից: Վերջինս անվանվում է դարձվածային կապակցություն:

Նստել և **կանգնել** բայերի ձևի պարագա լրացումները դարձվածքներում հանդիպում են.

1. Չթեքվող խոսքի մասերով, ինչպես՝ **ծանր նստել** դարձվածքը, որը նշանակում է «երկար ժամանակով մնալ, ամրանալ, ելնելու նշան ցույց չտալ» (Եկավ Մասմա դաշտ, բանակը զարկեց ու *ծանր նստեց* Մըսրա թագավոր (ՀԹ)): **Անբռնել կանգնել** դարձվածքը նշանակում է «մի կերպ գոյությունը պահպանել» (Ապրուստի կողմից միջակ ենք, *անբռնել կանգնում ենք* (Մլխ.)):

Եռաբաղադրիչ դարձվածքներում ձևի պարագա լրացումը հաճախ գուգորդվում է տեղի պարագա լրացման հետ, որն արտահայտված է մի դեպքում գոյականի տրական հոլովով, մյուս դեպքում՝ կապական կառույցով, ինչպես՝ **աստանին թարս նստել, ոտքերի վրա հագիլ կանգնել**:

Հարակատար դերբայով ձևի պարագա լրացումները հանդիպում են ինչպես երկբաղադրիչ, այնպես էլ եռաբաղադրիչ կամ բազմաբաղադրիչ դարձվածքներում՝ արտահայտված «ենթակա+ձևի պարագա+**նստել** բայ» մասնակաղապարով, ինչպես՝ **թները ծալած նստել** դարձվածքը, որը նշանակում է «անգործ մնալ, ոչինչ չանել, չաշխատել» (Բոլորն աշխատում են, փող են վաստակում, իսկ նա *թները ծալած նստել է*):

2. Կապական կառույցով, որին բնորոշ է «խնդրային ձևի լրացում»¹⁰ քերականական իմաստը. այս գործառույթով են հանդիպում *պես, նման* կապերն ու նրանց խնդիրները, ինչպես՝ **լեռան պես կանգնել**, որը նշանակում է «հաստատ ու անսասան կանգնել, կանգուն լինել, դիմագրավել» (Ամբողջ ժողովուրդը *լեռան պես կանգնեց* թշնամու դեմ): **Սարի նման կամ պես կանգնել** դարձվածքը, որը նշանակում է «1. որպես հզոր պաշտպան, հովանավոր, 2. հաստատուն» (Օախսի մեծ մասը քեռիները, հորաքրոջ ու մորաքրոջ տղաներն են քաշել... Գրիշաս էլ նրանց համար է *սարի պես կանգնած*, Թիֆլիս ու Բաքու գնալիս գինին ու խորովածի գառը հետն է տանում: Տես մեր հինավուրց եկեղե-

¹⁰ Վ. Քոսյանը դարձվածային միավորներին անդրադառնում է որպես բառակապակցությունների քերականական առանձնահատկություններ ունեցողների (Տե՛ս Վ. Ա. Քոսյան, Ժամանակակից հայերենի բառակապակցությունները, Եր., 1975, էջ 182-183, 431-432):

ցիները, քանի դար է անցել, բայց *սարի պես կանգնած են*): **Առանց կոպեկի նստել** դարձվածքը, որը նշանակում է «դրամ չունենալ» (Փողերը աջ ու ձախ պարտ է տվել, հիմա էլ *առանց կոպեկի նստել է*): **Քոթուկի նման կանգնել** դարձվածքը, որը նշանակում է «ոչինչ չհասկանալ, փայտի նման կանգնել» (Չորս բոլորը մարդիկ վազվզում էին, գոռգոռում, իսկ սա անզգա, անտարբեր, *քոթուկի նման կանգնել էր*):

Երկբաղադրիչ դարձվածքներին հակադրվում են բազմաբաղադրիչ դարձվածքները, որոնցից առանձնացրել ենք **դառը դատել՝ դատարկ նստել, թարս նստել՝ շիտակ խոսել** խոսակցական դարձվածքները՝ կազմված համադասական հարաբերությամբ բառակապակցություններից, որոնց մեջ ներկայացված գործողություններն արտահայտում են հաջորդաբար կատարվող հումանիշ իրողություններ, գուցե դրանով է պայմանավորված դարձվածքի բուրնով տրոհումը: Դարձվածքներից առաջինը նշանակում է «դժվար աշխատանք թափել, բայց իր վաստակածի տերը չլինել» (Խեղճ աղքատը *դառը դատի, դատարկ նստի*, հե յ աշխարհ (ԱԻ)), իսկ երկրորդը՝ «անկեղծ խոսել», որն իմաստով հարաբերակից է **ծուռ նստել՝ շիտակ խոսել** դարձվածքին:

Դառը դատել և **դատարկ նստել** բառակապակցությունները առանձին կիրառություններում ևս գիտակցվում են որպես դարձվածք, առաջինը նշանակում է «դժվար աշխատանք կատարել, դժվարությամբ ձեռք բերել», ինչպես «Ինչ որ կուզես՝ առ տար, ամա ն, *Դառը դադած դեղին ոսկին*» (ՀԹ) օրինակում, իսկ երկրորդը՝ ձեռնունայն մնալ, գուրկ մնալ նշանակությամբ, ինչպես «*Դատարկ նստեմ քեզանից, ուրդի*» օրինակում: Վերջինս ասվում է այն որդիներին, որոնցից որևէ ակնկալիք չունեն ծնողները:

Չափի պարագա

Դարձվածքներում «չափի պարագա+**նստել** բայ» կաղապարով ձևավորվում են դարձվածային միասնություններ, որոնց առաջին բաղադրիչի իմաստից որոշակի վերաիմաստավորմամբ բխում է դարձվածքի ընդհանուր իմաստը:

Դարձվածային կապակցություններում **նստել** բայի չափի պարագա լրացումներն արտահայտվում են *էժան* և *թանկ* հականիշ բառերով:

էժան նստել, թանկ նստել դարձվածքներում լրացումների հականշությունը պետք է արտահայտվեր նաև դարձվածքների բովանդակության մեջ, սակայն օրինակները ցույց են տալիս, որ սրանք անվանում են տարբեր հասկացություններ: Բերված դարձվածքներից առաջինը նշանակում է «փոխհատույց լինել, փոխհատուցել՝ փոխհատուցվել» (Եվ դու կարծում ես, թե դա քեզ վրա *էժան ն կնստի*): Երկրորդը առաջին իմաստով նշանակում է «շատ ծախս պահանջել, բարձր գնով ձեռք բերվել, մեծ ծախսերի հետ կապված լինել», երկրորդ իմաստով՝ «անախորժ հետևանքներ ունենալ, վատությամբ փոխհատուցվել, դրա ծանր պատիժը կրել» (Չգիտեի դրա հարգը, չգիտեի ինչքան *թանկ եմ նստում*

իրենց վրա (թարգմ.): Եթե հանկարծ գաղտնիքը բացվի, շատ պարզ է, որ իր վրա *թանկ կնստի* (ՔԹ): Մեկ այլ օրինակում **էժան նստել** կառույցի բայը դրսևորվել է ժխտական խոնարհմամբ, ինչպես՝ «Այս գնդակը *էժան չի նստի* նրան...», վերքը ցույց տալով, հայերին սպառնում է տղան» նախադասության մեջ՝ արտահայտելով այլ իմաստ, որով պայմանավորված էլ դարձվածաբանական բառարանում վերջինս դիտարկվել է որպես առանձին դարձվածք:

Ի հակադրություն վերոնշյալ օրինակների, որոնցում նշյալ բայերը կիրառվել են չեզոք սեռի քերականական իմաստով՝ **Բերանը կապել նստել, Ձեռքը/Ձեռքը խաչել նստել** դարձվածքներում **նստել** բայը, համապատասխանաբար **կապել** և **խաչել** զուգաբայերով պայմանավորված, արտահայտում է ներգործական սեռի իմաստ՝ պահանջելով սեռի ինդիք լրացում: Բայի նշված կիրառությունը հետաքրքիր է արժույթի տեսանկյունից՝ դրսևորելով կրկնասեռություն: Առաջին դարձվածքը նշանակում է՝ «1. լուռ ու մունջ նստել, խոսակցությանը չխառնվել, 2. չուտել, չիմել», երկրորդը՝ «ինչ անելը չիմանալ անելանելի, ծանր դրության մեջ լինելով»: Օրինակ՝ *Ձեռք խաչել նստել ես*, բա մեր տան գործերն ո՞վ պիտի անի: Կանչել եմ, որ ինձ օգնես և ոչ թե *ձեռքդ խաչես նստես* խանումի պես:

Հայերենի դարձվածքներում **նստել** և **կանգնել** չեզոք սեռի հականիշ բայերի լրացումառության հնարավորությունների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այդ բայերը գերազանցապես պահանջում են բուն տեղի, ձևի և չափի պարագա լրացումներ: Վերջիններս մի դեպքում արտահայտվում են հոլովաձևերով և կապական կապակցություններով, մյուս դեպքում՝ չթեքվող խոսքի մասով: Հոլովաձևերով արտահայտված որոշ լրացումներ ունեն այլ հոլովով արտահայտված զուգաձևեր, որոնք առկա են հայոց լեզվի բարբառային շերտում: Խնդրո առարկա բայերով ձևավորված դարձվածքները հիմնականում ժողովրդախոսակցական լեզվի արտահայտություններ են:

Կապակցելիական ավելի լայն հնարավորություններով օժտված է **նստել** բայը, որը որոշ դարձվածքներում հանդես է բերում կրկնասեռություն. այն, *կապել* և *խաչել* զուգաբայերով պայմանավորված, արտահայտում է ներգործական սեռի քերականական իմաստ՝ պահանջելով սեռի ինդիք լրացում:

ГАЯНЕ ЧОПУРЯН – Дополнение глаголов стоять и сидеть во фразеологизмах. – Изучение возможностей дополнения глаголов-антонимов среднего рода к армянским глаголам *стоять и сидеть* показывает, что эти глаголы требуют дополнительных дополнений места, формы и размера. В одном случае последние выражаются морфемами и союзами, а в другом - неизменяемой частью речи. Некоторые дополнения, выраженные морфемами, имеют пары, выраженные другими морфемами, присутствующими в диалектном слое армянского языка. Фразы, образованные рассматриваемыми глаголами, либо разговорные, либо имеют разговорный вариант.

Глагол *сидеть* наделен более широкими связочными возможностями, которые в некоторых предложениях имеет двойной род - связывать и пересекать, благодаря конъюнктивным глаголам, выражает грамматическое значение пассивного рода, требуя дополнения рода.

Ключевые слова: *дополнение, фразеологизм, обстоятельство, фразовое схождение, единство, союз, спряжение*

GAYANE CHOPURYAN – *Completion of the Verbs to Stand and Sit in Phraseological Units.* – The study of the possibilities of completing the neuter antonym verbs to the Armenian verbs to stand and sit shows that these verbs require more additions of place, form and size. In one case, the latter are expressed by morphemes and conjunctions, and in the other, by an invariable part of speech. Some additions expressed by morphemes have pairs expressed by other morphemes present in the dialect layer of the Armenian language. The phrases formed by the verbs in question are either colloquial or have a colloquial variant.

The verb to sit is endowed with wider connective possibilities, which in some sentences has a double gender - connect and cross, thanks to conjunctive verbs, expresses the grammatical meaning of the passive gender, requiring the complement of the gender.

Key words: *addition, phraseological unit, circumstance, phrasal convergence, unity, union, conjugation*